

var det. Gennem på denne måde at kortslutte sine systemer, synes jeg, Marschak blot opnår at tilsløre systemernes mere komplicerede natur. Denne indvending ligger selvfølgelig blot på det pædagogiske plan, men det er jo også netop det, det her drejer sig om.

Et punkt, som fortjener at blive lagt mærke til, er Marschaks forsøg på hensyntagen til og anvendelse af statistiske metoder i den »rene« økonomiske teori. Det gælder ikke blot ved den ovenfor nævnte behandling af konsumtionsfunktionens aggregative problem, men også mere i almindelighed ved behandlingen af de forskellige små modeller. At f. ex. allerede på et så elementært niveau indføre begrebet »reduced form« kan blot hilses velkommen; overhovedet er det nok i denne henseende vi på disse kanter af kloden har mest at lære af Marschaks forelæsninger.

Til kompendiet er føjet en lang række opgaver, der nærmest bliver numeriske regneøvelser over tekstens teoretiske fremstilling. Sådant er jo yderst nyttigt.

Bent Hansen.

Rosa Luxemburg: The Accumulation of Capital, Routledge and Kegan Paul Ltd., London 1951, 475 sider. Pris: 35 sh.

I et foregående nummer af dette tidsskrift læste man til sin forbavselse, at den store økonomisk-historiker E. Heckscher skulle have givet udtryk for den opfattelse, »at Marx ikke er en forfatter, som dannede mennesker interesserede sig for«. Jeg har ikke undersøgt, hvilken sammenhæng denne sætning er revet ud af, og hvad den sigter til konkret, men i alle tilfælde: den er dybt kompromitterende for dem, som her benævnes »de dannede«; thi det kan næppe være mangel på åndens dannelse, som har foranlediget, at Marx's lærling og kritiker Rosa Luxemburgs berømte arbejde *Akkumulation des Kapitales* nu er blevet udsendt på engelsk, inkorporeret i en serie af klassiske bøger — *Rare Masterpieces of Philosophy and Science* — forsynet med

forord af ypperstepræstinden i den keyneske menighed i Cambridge, Joan Robinson.

Luxemburgs værk behøver vel ikke i sig selv nogen præsentation. Hvordan man end vil tolke hendes problemer og løsninger — Joan Robinson præsenterer en sådan tolkning i sit forord — er så meget dog åbenbart, at hovedvægten ligger på betingelserne for den kapitalistiske økonomis stadige expansion; heri ligger vel også grunden til, at *Akkumulation des Kapitales* er blevet udsendt netop nu, hvor jo spørgsmålet om »reproduktionen i udvidet skala«, som Marx kalder det, er kommet i forgrunden af den teoretiske debat gennem Harrod's, Hicks', Domar's o. a. arbejder, og også på det praktiske plan som bekendt er pinligt aktuelt.

Det er ganske ejendommeligt at se, med hvilken iver nationaløkonomien i de sidste 15—20 år har arbejdet med at besvare det ene efter det andet af Marx's gamle problemer. I 30'erne tog Keynes spørgsmålet om den effektive efterspørgsel op til behandling ud fra kortsigtssynspunkter. Nu gælder det spørgsmålet, om et kapitalistisk samfund opfylder de nødvendige betingelser for på lang sigt at vedligeholde en stadig expansion ved højt beskæftigelsesniveau? Stadig voksende »produktivkraft« og høj beskæftigelse synes intimt forbundne; kan man ikke i det lange løb opnå det første, opnår man heller ikke det andet, men kan man overhovedet tænke sig vilkårene for en stadig voksende produktivkraft opretholdt i det lange løb. Det var jo ved studiet af sådanne spørgsmål, Marx mente at finde det kapitalistiske samfunds fundamentale »modsatninger«. Selve Marx's analytiske udgangspunkt: skemaet for »simpel reproduktion« danner stadig et fuldtud acceptabelt udgangspunkt — ja, et tilmed højmoderne udgangspunkt — for en analyse af dette problem; Marx's reproduktions-skema kan jo nemlig enklest opfattes som en Leontief-matrix af fjerde orden med kapitalvareindustri, konsumvareindustri, kapitalister og arbejdere som de fire sek-

var det. Gennem på denne måde at kortslutte sine systemer, synes jeg, Marschak blot opnår at tilsløre systemernes mere komplicerede natur. Denne indvending ligger selvfølgelig blot på det pædagogiske plan, men det er jo også netop det, det her drejer sig om.

Et punkt, som fortjener at blive lagt mærke til, er Marschaks forsøg på hensyntagen til og anvendelse af statistiske metoder i den »rene« økonomiske teori. Det gælder ikke blot ved den ovenfor nævnte behandling af konsumtionsfunktionens aggregative problem, men også mere i almindelighed ved behandlingen af de forskellige små modeller. At f. ex. allerede på et så elementært niveau indføre begrebet »reduced form« kan blot hilses velkommen; overhovedet er det nok i denne henseende vi på disse kanter af kloden har mest at lære af Marschaks forelæsninger.

Til kompendiet er føjet en lang række opgaver, der nærmest bliver numeriske regneøvelser over tekstens teoretiske fremstilling. Sådant er jo yderst nyttigt.

Bent Hansen.

Rosa Luxemburg: The Accumulation of Capital, Routledge and Kegan Paul Ltd., London 1951, 475 sider. Pris: 35 sh.

I et foregående nummer af dette tidsskrift læste man til sin forbavselse, at den store økonomisk-historiker E. Hecksher skulle have givet udtryk for den opfattelse, »at Marx ikke er en forfatter, som dannede mennesker interesserede sig for«. Jeg har ikke undersøgt, hvilken sammenhæng denne sætning er revet ud af, og hvad den sigter til konkret, men i alle tilfælde: den er dybt kompromitterende for dem, som her benævnes »de dannede«; thi det kan næppe være mangel på åndens dannelse, som har foranlediget, at Marx's lærling og kritiker Rosa Luxemburgs berømte arbejde *Akkumulation des Kapitales* nu er blevet udsendt på engelsk, inkorporeret i en serie af klassiske bøger — *Rare Masterpieces of Philosophy and Science* — forsynet med

forord af ypperstepræstinden i den keyneske menighed i Cambridge, Joan Robinson.

Luxemburgs værk behøver vel ikke i sig selv nogen præsentation. Hvordan man end vil tolke hendes problemer og løsninger — Joan Robinson præsenterer en sådan tolkning i sit forord — er så meget dog åbenbart, at hovedvægten ligger på betingelserne for den kapitalistiske økonomis stadige expansion; heri ligger vel også grunden til, at *Akkumulation des Kapitales* er blevet udsendt netop nu, hvor jo spørgsmålet om »reproduktionen i udvidet skala«, som Marx kalder det, er kommet i forgrunden af den teoretiske debat gennem Harrod's, Hicks', Domar's o. a. arbejder, og også på det praktiske plan som bekendt er pinligt aktuelt.

Det er ganske ejendommeligt at se, med hvilken iver nationaløkonomien i de sidste 15—20 år har arbejdet med at besvare det ene efter det andet af Marx's gamle problemer. I 30'erne tog Keynes spørgsmålet om den effektive efterspørgsel op til behandling ud fra kortsigtssynspunkter. Nu gælder det spørgsmålet, om et kapitalistisk samfund opfylder de nødvendige betingelser for på lang sigt at vedligeholde en stadig expansion ved højt beskæftigelsesniveau? Stadig voksende »produktivkraft« og høj beskæftigelse synes intimt forbundne; kan man ikke i det lange løb opnå det første, opnår man heller ikke det andet, men kan man overhovedet tænke sig vilkårene for en stadig voksende produktivkraft opretholdt i det lange løb. Det var jo ved studiet af sådanne spørgsmål, Marx mente at finde det kapitalistiske samfunds fundamentale »modsatninger«. Selve Marx's analytiske udgangspunkt: skemaet for »simpel reproduktion« danner stadig et fuldtud acceptabelt udgangspunkt — ja, et tilmed højmoderne udgangspunkt — for en analyse af dette problem; Marx's reproduktions-skema kan jo nemlig enklest opfattes som en Leontief-matrix af fjerde orden med kapitalvareindustri, konsumvareindustri, kapitalister og arbejdere som de fire sek-

torer (se f. ex. skemaerne, som er vedhængt *Das Kapital*, II, Anhang, p. 534—535, i *Volksausgabe* besorgt vom Marx-Engels-Lenin-Institut, Moskau, Universum-Bücherei für Alle, Berlin, 1933). Luxemburgs analyse starter netop i dette reproduktionsskema, og selv om man nok synes den anvendelse hun gør af det, forekommer lidt pauver og forvirret, gør det ikke hendes analyse mindre interessant. Det er således ikke blot problemstillingerne, der gør, at marxistisk litteratur stadig har sin plads i den aktuelle økonomiske teoretiske litteratur. Man kunde forøvrigt spørge sig, om der ikke omkring det Harrod-Luxemburgske problem burde være basis for en kontakt mellem »østlige« og »vestlige« nationaløkonomer; selve problemets store betydning kan man jo i hvert fald komme overens om, analysetekniken også, og allerede *det* skulde være et stort fremskridt. Marx's problemer har trods alt vist sig at være det kapitalistiske økonomiske systems og ikke blot det marxiske studerekammers problemer — hvad enten så »de dannede« synes om det eller ej.

Bent Hansen.

Harry Schwartz: Russia's Soviet Economy. Jonathan Cape. London 1951. 592 sider. Pris: 36 sh.

Den amerikanske professor Schwartz fra Syracuse University har udsendt et værk om Sovjetrusland. Det er forfatterens mål at give en sammenfatning af, hvad der kan oplyses om det russiske økonomiske samfund og dets måde at virke på. Han gør i forordet opmærksom på, at han ikke er neutral i kampen mellem demokrati og diktatur, men det er hans hensigt at fremlægge så objektive og nøjagtige oplysninger som muligt.

Man får også en masse at vide om det russiske samfund. På baggrund af en skildring af det udstrakte lands omfangsrige økonomiske hjulpekilder, de centrale træk i landets historie — herunder et særligt afsnit om Peter den Store, der også i sin

tid omformede det russiske samfund — og den ideologiske udvikling fra Marx-Engels til Lenin, berettes om den nyeste udvikling af det økonomiske liv, det planøkonomiske system, organisation og produktion indenfor hovederhvervsgrenene industri, landbrug og transport. Der er desuden afsnit om handel, boligforhold og sundhedsvæsen, det finansielle system, arbejdsforhold og udenrigsomsætningen.

Det er forfatterens opfattelse, at Sovjets statistik i sit grundlag er rigtig i det overvældende antal tilfælde, men for at hemmeligholde visse kendsgerninger om udviklingens faktiske forløb, gentager man ofte uklare tal i stedet for at give specifikationer, som kan opløse uklarheden. Statistikken må derfor behandles med indgående kritik. Som eksempel på dette kan man fremdrage forfatterens kommentarer til den russiske nationalindkomstopgørelse. For 1913 opføres Ruslands nationalindkomst til 21 milliarder rubler, 1940 til 128,3 milliarder rubler og efter målet for 1950 til 177 milliarder rubler, alt opgjort efter 1926/27-priser. Tallene for de sidst nævnte år burde reduceres af forskellige grunde. Der er ikke taget hensyn til, at disse tal omfatter større områder end i 1913. De sidste tal omfatter forskellige produkter, som ikke fandtes i 1913. Disse nye varer er prismæssigt indregnet med basispris for det år, hvor de fremkom, uden at der er taget hensyn til den oftest betydelige prisstigning, der i disse år var for de fleste varer i forhold til 1926/27. Endvidere er hjemmeproduktion og håndværksmæssig produktion for de tidligere år ikke medtaget. I forbindelse med den stærke industrialisering og vandring til byerne, der har fundet sted i dette tidsrum, foreligger der her en betydelig fejlkilde. Forfatteren gør dog ikke forsøg på at korrigere for disse ting, men gør opmærksom på andre forfatteres løsninger på disse problemer. Colin Clarks opgørelser affærdiger han med en bemærkning om, at han næppe er nærmere ved løsningen end de russiske statistikere. Clark kommer til en stigning på 50 % i nationalindkomsten